

Відгук
офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
Ярощук Лілії Григорівни про дисертацію
**БЕРЛАДИН ОЛЬГИ БОГДАНІВНИ «ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ В УКРАЇНІ (ДРУГА
ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)»**,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність порушеної автором проблеми зумовлена необхідністю державницького вираженого підходу до її функціонування, розвитку, забезпечення рівного доступу до якісної освіти для школярів сільської місцевості на тлі національної культури з опертям на загальнолюдські цінності та особливості розвитку початкової школи сільської місцевості в контексті єдиної державної освітньої політики.

Актуальність дисертації зумовлена також потребою розширення на теоретичному рівні історико-педагогічних знань про особливості та проблеми функціонування початкових шкіл сільської місцевості України в хронологічних межах другої половини ХХ – початку ХХІ століття, встановлення періодизації зазначеного феномену, з'ясування тенденцій розвитку, внеску новаторської педагогіки, творчого застосування продуктивних педагогічних ідей в їхню розбудову та модернізацію.

Аналіз дисертаційної роботи здобувачки дає підстави стверджувати про цілковиту очевидність її новизни, причому як на рівні загальної теорії педагогіки, так і історії педагогіки, адже тут *уперше* зроблено спробу системного історико-педагогічного аналізу тенденцій розвитку початкових шкіл сільської місцевості в Україні (другої половини ХХ – початку ХХІ століття), визначено і схарактеризовано періодизацію, етапи, модель розвитку досліджуваного явища у зазначених хронологічних межах; *розкрито* генезу, сутність, історіографію, джерельну базу дослідження, роль і місце школи в соціальній інфраструктурі села; *узагальнено* конструктивний історико-педагогічний досвід і персоніфіковані ідеї та розкрито можливості їхньої трансформації в умовах реформування сучасних закладів загальної середньої освіти першого ступеня сільської місцевості в Україні; *окреслено* перспективи ефективного моделювання й провідні тенденції подальшого розвитку таких початкових шкіл, механізми модернізації фахової підготовки та професійного розвитку вчителя початкової школи сільської місцевості в сучасних умовах розбудови системи освіти України; *уточнено і конкретизовано* понятійно-термінологічний апарат («початкова школа сільської місцевості», «малокомплектна початкова школа», «малочисельна школа»); у науковий обіг

уведено статистичні матеріали щодо змін мережі початкових шкіл сільської місцевості, кількості учнів, маловідомі праці, архівні документи, методичну літературу, що ілюструють істотні зміни досліджуваного феномену у визначених хронологічних межах; *набули подальшого розвитку* дослідження офіційного дискурсу освітньої політики України другої половини ХХ – початку ХХІ століття щодо тенденцій розвитку початкової школи сільської місцевості у взаємозв'язку соціальних, економічних, культурних і педагогічних чинників.

Зауважимо, що актуальність досліджуваної проблеми всебічно обґрунтована дисертанткою і виконана в контексті досліджень Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки та є складовою комплексної теми «Реалізація філософії людиноцентризму в сучасній національній освіті» (номер державної реєстрації 0113U002224) і затверджена вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 9 від 25.03.2010 року).

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується кількома чинниками – широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази; використанням адекватного комплексу сучасних теоретичних і практичних методів наукового пізнання; вибором такої структури дисертації, що відповідає поставленим автором завданням і дозволяє зрозуміти й сприйняти логіку наукової роботи; апробацією на наукових і науково-практичних конференціях.

Дисертація логічно побудована, висновки дослідження синхронізують кожному із завдань і забезпечуються відповідними структурними матеріалами.

Основні результати дослідження відображено в 17 наукових публікаціях, із яких 9 статей, опублікованих у провідних наукових фахових виданнях України (з них – 7 одноосібних, 2 – у співавторстві), 2 статті – у закордонних наукових періодичних виданнях (1 – у співавторстві), 1 стаття у науково-методичному журналі, 3 тези – у збірниках наукових праць за матеріалами міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій; 1 навчально-методичний посібник (у співавторстві); 1 авторський спецкурс «Актуальні проблеми початкової школи сільської місцевості».

Заслуговує на схвалення і практичне значення дослідження, яке полягає в тому, що воно певною мірою дозволяє заповнити прогалини в історико-педагогічному полі розвитку початкової школи сільської місцевості в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ століття; за результатами дослідження запропоновано авторський спецкурс «Актуальні проблеми початкової школи сільської місцевості» та обґрунтовано доцільність його впровадження у

практику післядипломної педагогічної освіти для підвищення рівня фахової кваліфікації вчителів початкових шкіл сільської місцевості.

Теоретичні положення, історико-педагогічні ідеї досліджуваного періоду, обґрунтовані в дисертації, можуть бути використані у формуванні стратегій розвитку початкових шкіл сільської місцевості, системі педагогічної освіти в процесі написання підручників, навчальних посібників та методичних матеріалів для вчителів початкових класів; а також у розробці лекційних і проведенні практичних занять із навчальних дисциплін «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», «Дидактика», «Теорія виховання», «Методика виховної роботи».

Вважаємо, що безумовного схвалення заслуговує й вибрана авторкою логіка викладу змісту та основних результатів дослідження. Так, у **першому розділі – «Науково-теоретичні засади розвитку початкових шкіл сільської місцевості в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»** на основі історико-педагогічного аналізу наукових джерел, архівних матеріалів, нормативно-правової бази з'ясовано генезу, сутність, понятійно-термінологічний апарат дослідження, схарактеризовано роль і місце початкової школи сільської місцевості в соціальній інфраструктурі села.

За результатами теоретичних пошуків обґрунтовано наукові засади, з'ясовано та уточнено понятійно-категоріальний апарат, а саме: «початкова школа сільської місцевості», «малокомплектна початкова школа», «малочисельна школа», що становлять теоретичний каркас дослідження розвитку початкової школи сільської місцевості. Таку сучасну початкову школу розглянуто як компоненту системи освіти в умовах приведення її у відповідність із потребами соціально-економічного розвитку села та перебудови освітніх стратегій і пріоритетних напрямів її модернізації в Україні, що має свої особливості: наявність тісних зв'язків із соціально-культурним середовищем села; є чинником та продуктом соціально-економічного та культурно-освітнього розвитку, ґрунтується на життєво значущих цінностях і ментальності; виконує соціокультурну, етнокультурну, здоров'язберезувальну, просвітницьку функції.

Досліджено роль початкової школи сільської місцевості в соціальній інфраструктурі села. Закцентовано увагу на необхідності вирішення проблеми сучасного стану такого типу шкіл за допомогою комплексу врегульованих державою заходів соціально-економічного та освітнього характеру, здатних радикально оптимізувати культурно-освітній потенціал, а також за активної участі сільської громади у забезпеченні рівного доступу до якісної освіти, стабільних освітніх і життєвих перспектив для молодого покоління українських громадян.

У другому розділі «Періодизація розвитку початкових шкіл сільської місцевості в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» ретроспективний аналіз історико-педагогічних джерел дозволив здобувачці окреслити періодизацію педагогічної думки в Україні, вплив соціальних, економічних, демографічних, культурних, педагогічних чинників на розвиток досліджуваного феномену, механізмів державного регулювання розвитку шкільної освіти в сільській місцевості, виокремлення і характеристику періодів та послідовних етапів розвитку початкових шкіл сільської місцевості у другій половині ХХ – початку ХХІ століть. З'ясування тенденцій розвитку початкової школи сільської місцевості у визначених хронологічних межах дослідження, як слушно відзначає Берладин О.Б., перебуває у двох площинах і стосується як радянської доби (друга половина ХХ століття – до 1991-го року), так і становлення системи освіти в незалежній Україні (1991–2015 рр.), що уможливило виокремлення сукупності показників, які відображають внутрішню логіку поступу початкової школи сільської місцевості цього часового періоду.

У третьому розділі «Особливості розвитку початкових шкіл сільської місцевості у контексті сучасних модернізаційних процесів» на основі прогресивного історико-педагогічного досвіду в окреслених хронологічних межах дослідження Ольгою Богданівною здійснено моніторинг конструктивних персоніфікованих ідей, досліджено теоретико-методологічні засади моделювання розвитку сучасних початкових шкіл сільської місцевості, проаналізовано варіативні типи закладів загальної освіти сільської місцевості, зокрема: навчально-виховний комплекс «початкова школа – дитячий садок», «школа – родина»; «освітній округ», модель гуцульської школи, окреслено тенденції їхнього розвитку, розкрито можливості впровадження сучасних освітніх технологій у навчально-виховне середовище з метою підвищення конкурентоспроможності навчальних закладів сільської місцевості. Висвітлено ключові аспекти та механізми модернізації фахової підготовки вчителів початкової школи сільської місцевості в умовах євроінтеграції, забезпечення неперервності їхнього подальшого професійного розвитку.

Особливо цінним для практики, на нашу думку, є те, що теоретичні результати й висновки дослідження впроваджено в післядипломну освіту вчителів початкових шкіл сільської місцевості у спецкурсі «Актуальні проблеми початкової школи сільської місцевості», мета якого – вдосконалення особистісно-професійного розвитку фахівця, актуалізація зв'язків між педагогічними ідеями і педагогічною практикою, формування вміння інтегрувати науку й освіту, професійну рефлексію у процесі моделювання діяльності сучасних початкових шкіл сільської місцевості.

Інформаційний обсяг спецкурсу включає: програму, тематику лекцій, методичний супровід, підсумковий контроль (захист науково-дослідницького проекту), основну й додаткову літературу, глосарій. У роботі подано фрагменти апробації спецкурсу.

Відповідно до концептуальних засад дослідження зосереджено увагу на можливостях використання вітчизняного та зарубіжного (британського) досвіду в підготовці фахівців початкової школи, висвітлено ключові аспекти, спрямовані на якісне розширення академічної мобільності майбутніх учителів початкової школи сільської місцевості, окреслено механізми модернізації їхньої фахової підготовки та професійного розвитку, серед яких провідними визначено розробку і дотримання єдиної системи стандартів професійної підготовки, виявлення позитивних тенденцій з опорою на національну систему освіти, оновлення організаційно-змістових засад з урахуванням європейського виміру освіти, підвищення уваги до методичної підготовки, педагогічної практики, професійної кваліфікації у післядипломній педагогічній освіті, формування образу ефективного вчителя.

Таким чином, можна вважати, що поставлені в дослідженні завдання, виконано. Загалом дотримано вимог щодо оформлення дисертації, списку використаних джерел.

Оцінюючи позитивно кандидатську дисертацію Берладин О. Б., вважаємо за необхідне вказати на деякі міркування, які виникли в процесі рецензування роботи і потребують пояснень.

1. У науковій новизні авторка стверджує, що в науковий обіг уведено статистичні матеріали щодо змін мережі початкових шкіл сільської місцевості, кількості учнів, маловідомі праці, архівні документи, методичну літературу, що ілюструють істотні зміни досліджуваного феномену у визначених хронологічних межах. Варто було б узагальнити у висновках про що саме йдеться.

2. У параграфі 1.3. «Початкова школа сільської місцевості в соціальній інфраструктурі села» О.Б.Берладин досліджує роль початкової школи сільської місцевості в соціальній інфраструктурі села. На наш погляд, потребує пояснення авторська позиція, чому, при розкритті тенденцій розвитку початкової школи сільської місцевості, концентрується увага на особливостях її функціонування як феномену в освітньому просторі України другої половини ХХ – початку ХХІ століття, що детерміноване суспільно-економічними та соціокультурними запитами села.

3. Вважаємо, що варто було б розкрити ті педагогічні ідеї барона М. О. Корфа, про якого згадується в дисертації, котрі стосуються проблеми моніторингу якості освіти сільських учнів, адже він перший в Україні та Росії

започаткував перевірку знань селян.

4. Здобувачкою наведено необхідні дані щодо апробації дисертаційної праці й особистого внеску у спільних публікаціях. Однак, слід було б уточнити особистий внесок автора у статтях, опублікованих у співавторстві, зазначивши кількість друкованих аркушів.

Проте зазначені зауваження не знижують високої теоретичної і практичної цінності проведеного дослідження.

Підсумовуючи вищезазначене, оцінюючи проведену автором роботу, констатуємо: дисертація «Тенденції розвитку початкових шкіл сільської місцевості в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має певне теоретичне і практичне значення для загальної педагогіки та історії педагогіки, відповідає вимогам п.п. 11 – 13 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567) (зі змінами) щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор, **Берладин Ольга Богданівна**, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
Бердянського державного
педагогічного університету

Л. Г. Ярошук

Вчений секретар
Бердянського державного
педагогічного університету

О. І. Попова

